

ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ KAMUOYUNA AÇIKLAMASI

11Ağustos 2018
Sayı:MDE 13/8889/2018

İran: Azerbaycan Türklerinin haklarını savunan aktivistleri serbest bırakın ve kültürel kurultay ve etkinliklerini bastırmaya son veriniz

Uluslararası Af Örgütü Azerbaycan Türkleri tarafından gerçekleştirilen iki farklı etkinlikte (Babek kaleli & Savalan dağı) yürüşünde İran yetkileri tarafından keyfi olarak göz altına alınan yaklaşık 120 kişiden halen gözaltında olan **İbrahim Nouri**'nin koşulsuz derhal serbest bırakmaya çağırıyor. Tutuklamalar 6-7 Temmuz ve 9-10 Ağustos 2018'de gerçekleştirilen toplantılarda baş vermiştir. İran'daki Azerbaycan Türklerinin haklarını savunan İbrahim Nouri ve diğer aktivistlerin barışçıl yollarla, ifade, örgütlenme ve toplanma özgürlüğü haklarını kullandıkları için hedef alınan aktivistlere yönelik soruşturmalara da son verilmelidir. Uluslararası Af Örgütü, geçen ay yaptığı araştırmaya dayanarak, gözaltında bulunan İbrahim Nouri'yi düşünce suçlusu olduklarını ve incelediği bütün gözaltı vakalarının keyfi olduğunu ifade etti.

Uluslararası Af Örgütü'nün yaptığı araştırma aynı zamanda aktivistlerin güvenlik güçleri tarafından yakalama esnasında ve sonrasında özellikle Babek kalesinde tutuklananların işkence ve kötü muameleye maruz bırakıldığını da ortaya koydu. Yetkililer, bu iddialarla ilgili derhal tarafsız, bağımsız ve etkili soruşturma başlatmalı ve sorumluları uluslararası adil yargılanma standartlarına uygun bir şekilde yargı önüne çıkarmalıdır.

Uluslararası Af Örgütü'nün yaptığı araştırmada 10'dan fazla kişiyle yapılan görüşmelerde, ayrıntılı bir şekilde incelenen mahkeme kararları, bağımsız medyalarda, devlet medyası ve sosyal medya haberlerine dayanmaktadır. Görüşme yapılan kişilerin kimlikleri güvenliklerini sağlamak amacıyla saklı tutulmaktadır.

AĞUSTOS AYINDA Kİ,SAVALAN DAĞI YÜRÜYÜŞÜNDE Kİ,KEYFİ YAKALAMA VE GÖZALTI

Uluslararası Af Örgütü, Ardabil vilayetindeki Meshkin Shahr kenti yakınlarında 9 - 10 Ağustos 2018 tarihleri arasında gerçekleştirilen Savalan dağı yürüşünde toplam 40 AzerbaycanTürk aktivisti bir kadın ve 39 erkek olmakla beraber polis ve güvenlik güçleri tarafından, 9 Ağustos 2018 akşamı Savalan Dağı'nın ana kampında, Türk aktivistlerinin şarkı söyleyip dans ettikleri bir yıllık toplantı sırasında tutuklandıkları bilgisini güvenilir kaynaklardan elde etti. Gözaltına alınanlar arasında keyfi olarak, Temmuz ayında ki, Bebek kalesi, ve sonrasında serbest bırakılan aktivistlerden **Mehdi Houshmand**, **Mostafa Parvin** ve **Tohid Amir Amini**'nin de isimleri yer almaktadır. Haberlere göre, olay yerinde bulunan görgü tanıkları, tutuklananların yakalama sırasında güvenlik güçleri tarafından darp edildiğine dikkat çekti. Gözaltındaki tüm kişiler Ardabil vilayetindeki Lahroud kentinde bir gözaltı merkezine götürüldü. Savalan dağında tutuklanan tüm aktivistler 10 Ağustosta serbest bırakıldılar. Uluslar arası Af örgütü Savalan dağında tutuklananlarla ilgili detaylı bilgiye sahip değildir.

TEMMUZ AYINDA Kİ, BABEK KALESİ YÜRÜŞÜNDEKİ KEYFİ YAKALAMA VE GÖZALTI

Çocuklu ailelerin de aralarında olduğu binlerce kişi, sayısı birkaç milyonu bulan İranlı Azerbaycan Türkleri için önemli günler olan 6 ve 7 Temmuz 2018 tarihlerinde barışçıl bir şekilde toplanarak anadilleri dilinde şarkılar söylemek gibi çeşitli etkinlikler gerçekleştirdiler. Kutlamalar, her yıl Temmuz ayının ilk hafta sonu, Doğu Azerbaycan Eyaleti'nin Kaleibar şehrine yakın bir dağın tepesinde bulunan tarihi Babek Kalesi'nde yapılıyor.

İran'ın Azerbaycan bölgesinde tanınmış bir devrimci olan Babek Hürremdin'in doğum gününü kutlamak amacıyla düzenlenen bu etkinlikler, aynı zamanda İran'daki Azerbaycan Türklerin kültürlerini yaşatmak ve Farsçanın okullarda tek eğitim dili olarak kullanılması, Azerbaycan Türkçesinde yayınların baskı altına alınmaması ve Azerbaycan Türklerinin yaşadığı bölgelerin ekonomik olarak geri bırakılması gibi ayrımcılıklara karşı tepkilerini ifade etmek amacıyla gerçekleştirilmektedir. Toplantılar, ayrıca Azerbaycan Türklerin anadillerini serbestçe ve herhangi bir baskıya maruz kalmadan öğrenmek, geliştirmek ve kullanmak gibi haklarını ve devlet radyo ve televizyon kanalları başta olmak üzere medyadaki ayrımcı ve hakir görücü söylemlere karşı tepkilerini dile getirmek için de bir platform olarak kullanılmaktadır.

Her sene düzenlenen etkinlikler sırasında Babek Kalesi'nin içine ve etrafına konuşlandırılan güvenlik güçlerinin sayısı son zamanlarda giderek artmış durumdadır. Uluslararası Af Örgütü'nün görüştüğü görgü şahitleri bu sene alanda Devrim Muhafızları, İstihbarat Bakanlığı ve paramiliter basij gücünden binlerce polisin bulunduğunu söyledi.

Güvenlik güçleri, Temmuz ayının ilk haftasında Babek Kalesi'nde yapılan barışçıl toplantılardan günler önce ve toplantılar sırasında İran'ın kuzeyi ve kuzeybatısında yaşayan 80'den fazla Azerbaycan Türk aktivisti gözaltına alındı. Gözaltılar, Tahran'ın yanı sıra Doğu Azerbaycan Eyaleti'nde Ahar, Kaleyber ve Tebriz şehirlerinde, Erdebil Eyaleti'nin Erdebil, Meshkin shahr şehirlerinde ve Batı Azerbaycan Eyaleti'nin Urmiye şehirlerinde gerçekleşti. Aktivist İbrahim Nouri hala gözaltında tutuluyor. Gözaltına alınan diğer aktivistler 7 Temmuz ve 9 Ağustos 2018 tarihleri arasında serbest bırakıldılar.

Babek Kalesi toplantıları başlamadan önceki haftalarda yetkililer, aralarında daha sonra gözaltına alınanların da bulunduğu bazı aktivistlere telefon ederek, etkinliklere katılmaları durumunda yakalanacakları konusunda uyarılmışlardı. Yakalamaların ardından, polislerden biri aktivistlere "Sizi Babek Kalesi'ne gitmemeniz yönünde uyarı yaptık. Yakalanacağınızı bildiğiniz halde neden gittiniz?" dedi.

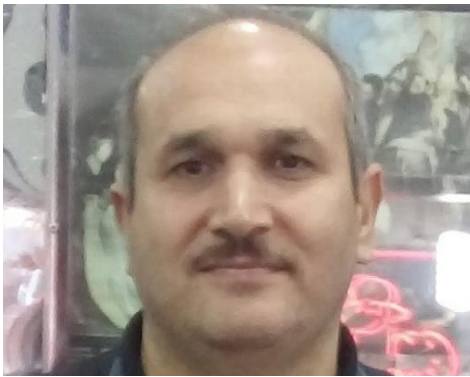
Uluslararası Af Örgütü'nün aldığı bilgilere göre güvenlik güçleri Ahar ve Babek Kalesi arasında bulunan Kaleyber şehrine giden ana yolda büyük bir kontrol noktası kurdu. Bu kontrol noktası daha sonra Babek Kalesi'ndeki etkinliklere giden aktivistleri durdurmak ve gözaltına almak için kullanıldı. Ayrıca Babek Kalesi'ne giden dağ yolu üzerinde de kontrol noktaları kuruldu ve bu yolu kullananlar güvenlik güçleri tarafından taciz edildi, keyfi olarak yakalan ve geçici süreyle gözaltına alınmalar etkinliğe katılma nedenleri konusunda sorgulandılar.

Uluslararası Af Örgütü, yakalamaların tamamının keyfi olduğunu ve Babek Kalesi'ndeki toplantılara katılımı engelleyerek ve katılanları cezalandırarak İran'daki Azerbaycan Türk aktivistlerinin baskı altına almayı amaçlayan sistemli bir politikanın parçası olduğunu düşünüyor.

Aktivist ve hukuk öğrencisi **İbrahim Nouri** 2 Temmuz 2018 tarihinde Tahran'da gözaltına alındı ve Tahran'da Evin Cezaevi'nin İstihbarat Bakanlığı'nın kontrolünde bulunan 209. kısmına nakledildi. Gözaltına alınmadan birkaç gün önce, İstihbarat Bakanlığı yetkilileri kendisini ve kardeşi Faraj Nouri 'yi arayarak Babek Kalesi'ndeki etkinliklere katılmalarına izin verilmediğini ve katılmaya çalışmaları durumunda yakalanacaklarını söyledi. İbrahim Nouri daha önce de 2006, 2013, 2014 ve 2015 yıllarında Uluslararası Anadil Günü'nü kutlamak için özel toplantılara katılmak gibi barışçıl eylemleri nedeniyle gözaltına alınmıştı. İbrahim Nouri tutuklandığının ikinci günü ailesini telefonla arayarak Evin Cezaevinde olduğunu söylemiş ve bugüne kadar hem avukat ile, hem de ki, ailesi görüşme hakkı engellenmiştir. Tamamen barışçıl eylemleri nedeniyle yargılandığı üç ayrı davada, "ulusal güvenliğe karşı suç işlemek amacıyla toplanmak ve gizli plan yapmak" gibi uydurma iddialarla toplam 16 ay hapis cezasına mahkûm edilerek cezaevine gönderildi ve buna ek olarak 10 ay ertelenmiş hapis cezası aldı.

İbrahim Nouri

Abbas Lesani

Azerbaycan Türk aktivisti **Abbas Lesani** 2 Temmuz 2018 tarihinde Erdebil'de gözaltına alındı ve daha sonra 14 Temmuz 2018 tarihinde kefaletle serbest bırakıldı. Abbas Lesani, on yıldan fazla bir süredir, Babek Kalesi'nde ve Uluslararası Anadil Günü'nde düzenlenen etkinliklere katılmak ve Azerbaycan Türk dilinde bir takvim basmak gibi barışçıl eylemleri nedeniyle yetkililer tarafından hedef alınıyor. 2015 Nisan ayında Erdebil'deki Devrim Mahkemesi'nin 1. Şubesi Lesani'yi Doğu ve Batı Azerbaycan eyaletleri arasında bulunan ve bir zamanlar Orta Doğu'daki en büyük tuz gölü olan Urmiye Gölü'nün kurumasına karşı barışçıl bir protestoya katıldığı için "sistem karşıtı propaganda yapmak" suçlamasıyla bir yıl hapis cezasına mahkûm etti. 2017 Mart ayında yine Uluslararası Anadil Günü vesilesiyle özel toplantılara düzenlediği için uydurma suçlamasıyla Erdebil eyaletinin Meshkin Shahr Devrim Mahkemesi'nde yargılandı. Lesani, 10 Nisan 2017 tarihinde İran'daki İnsan Hakları Merkezi ile

yaptığı bir röportajda “Uluslararası Anadil Günü bütün dünyada kutlanıyor ve ben de Azerbaycan Türk aktivist arkadaşlarımla birlikte tamamen barışçıl bir etkinliğe katıldım...Şimdi beni ulusal güvenliğe aykırı hareket etmekle suçluyorlar. Lesani toplam yedi yılını cezaevinde ya da ülke içinde sürgünde geçirdi.

Jafar Rostamirad

Jafar Rostamirad, 2 Temmuz 2018 tarihinde Tahran’da sivil polisler tarafından, hakkında herhangi bir yakalama emri olmadan gözaltına alındı ve Evin Cezaevi’nin 209. kısmına nakledildi. Cezaevinde yedi gün hücrede tutulduktan sonra genel koşuğa gönderildi. Alınan bilgilere göre “sistem karşıtı propaganda yapmakla” suçlanıyor. 31 Temmuz 2018 tarihinde kefaletle serbest bırakıldı. Diğer aktivistler gibi daha önce birçok defa gözaltına alınan Jafar Rostamirad, 21 Şubat 2014 tarihinde diğer Azerbaycanlı Türk aktivistlerle birlikte Uluslararası Anadil Günü kutlamalarına katılmasının ardından gözaltına alınmıştı.

Azerbaycan tarihi ve kültürü konusunda araştırmalar yapan **Kiumars Eslami**, 3 Temmuz 2018 tarihinde Erdebil eyaletindeki Parsabad şehrindeki evinden, gözaltı nedeni ya da nereye götürüldüğüne dair herhangi bir bilgi verilmeksizin, İstihbarat Bakanlığı yetkilileri tarafından gözaltına alındı. Uluslararası Af Örgütü’nün edindiği bilgilere göre yetkililer özel eşyalarına el koydu ve başında aldığı darbeler nedeniyle kanama meydana geldi.

Daha sonra Parsabad şehrine yakın Moghan cezaevine nakledilen İslami’nin, cezaevinde işkenceye maruz kaldığı ve tedavisine izin verilmediği yönünde haberler mevcut. İslami’nin avukata erişim hakkı engellendiği gibi , gözaltına alınmasından bu yana ailesinin kendisini ziyaret etmesine de izin verilmediği belirtiliyor.

Tahliyesi için getirilen kefalet şartına ve ailesinin kefaleti ödeme girişimlerine rağmen, mahkeme tarafından hala serbest bırakılmadı. İslami, mahkemenin kendisini şartlı tahliye etmeyi reddetmesi nedeniyle 28 Temmuz 2018 tarihinden bu yana açlık grevinde. Açlık grevine başlamasının hemen ardından, cezaevi yetkilileri, İran’da farklı suçlardan ceza almış mahkumların ayrı tutulmasını gerektiren cezaevi düzenlemelerini ihlal ederek, İslami’yi hırsızlık, uyuşturucu ve siyasi olmayan suçlardan mahkûm edilmiş kişilerin tutulduğu bölüme gönderdi. Kiyumers İslami 9 Ağustos kefaletle şartı ile serbest bırakıldı.

Kiumars Eslami

Kiumars Eslami, İran’daki Azerbaycan Türklerin haklarını savunmak amacıyla katıldığı barışçıl eylemler nedeniyle daha önce de birçok defa gözaltına alındı.

Hamit Abid

Hamit Abid 6 Temmuz 2018 tarihinde Babek Kalesi’ne ulaşabilen sayılı Azerbaycan Türk aktivistlerden biri aynı gün Babak kalesinde gözaltına alındı. Arkadaşları ile birlikte dağa tırmandıkları sırada güvenlik güçleri tarafından durduruldular ve herhangi bir avukat sağlanmaksızın Babek Kalesi’nde ne yaptıklarına dair birkaç saat boyunca sorgulandılar. Abid aynı gün serbest bırakıldı.

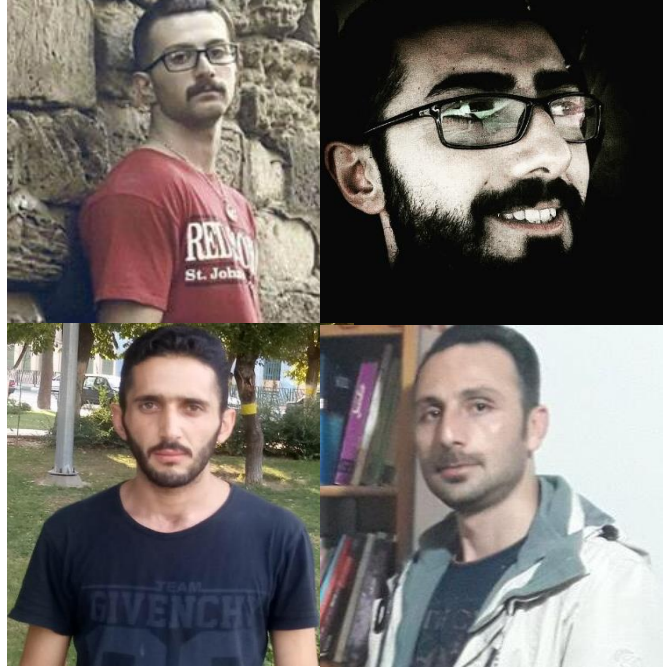
Uluslararası Af Örgütü, Kaleybar’da ve Erdebil gibi diğer çevre şehirlerde yaşanan gözaltılarla ilgili de görgü şahitleri ile görüşerek ayrıntılı bilgilere ulaştı. Gözaltına alınan kişilerin birçoğu Kaleybar’da Devrim Muhafızları’nın kontrolündeki bir gözaltı merkezine götürüldüler. Hiçbiri neden gözaltına alındıkları konusunda bilgilendirilmedi ve bir avukatla ya da aileleri ile iletişim kurmalarına izin verilmedi. Gözaltına alınanların bazıları hücrelerde tutuldu. Kendilerine, ancak gelecekte Babek Kalesi ve kaleye giden ana yol üzerinde bulunan Kaleybar şehrinde uzak duracaklarını, kültürel toplantılara katılmayacaklarını ve eylemlerinden pişmanlık duyduklarını belirttikleri bir ifade imzalamaları karşılığında serbest bırakılacakları söylendi. Böyle bir ifadeyi imzalamayı reddetmelerine rağmen hepsi daha sonra kefaletle serbest bırakıldı. İki kişilik gruplar halinde gözaltı merkezinin dışına çıkarıldılar ve Kaleybar ya da evlerinden kilometrelerce uzakta rastgele noktalarda serbest bırakıldılar.

İki kuzen **Mohammad Jolani** ve **Meysam Jolani**, 4 Temmuz 2018 tarihinde **Ali Khairjoo**, **Mohsin Esmaili**, **Tohid Amir Amin** ve birkaç aktivist ile daha birlikte Babek Kalesi'ne gitmek için Kaleybar'a giden yol üzerindeyken sivil polisler tarafından gözaltına alındılar.

Yakalama esnasında, güvenlik güçleri tarafından coplarla ve tekmelerle dövüldüler ve biber gazı ve elektroşok cihazlarıyla saldırıya maruz bırakıldılar.

Kaleybar'daki gözaltı merkezine götürüldükten sonraki günlerde şiddet görmeye devam ettiler ve avukat ya da aileleri ile iletişim kurmalarına izin verilmedi. Aileleri başlarına ne geldiğini ancak 7 Temmuz 2018 tarihinde serbest bırakılmalarının ardından öğrenebildi.

Gözaltında iken görevlilerin kendilerine ve ailelerine yönelik hakaretlerine ve tehditlerine maruz kaldılar. "Sizler suçlusunuz. Amerika'dan emir alıyorsunuz" şeklinde sözler sarf edildiği belirtildi. Bazıları hücrelere konurken, hepsi beton üzerinde uyumak zorunda bırakıldı ve serbest bırakılana kadar elleri arkalarından kelepçeli bir şekilde tutuldular.

From top left to bottom right: Mohammad Jolani, Meysam Jolani, Mohsin Esmaili, Ali Khairjoo

Asgar Akberzadeh

Aktivizmi nedeniyle geçen on sene içinde birçok defa gözaltına alınan **Asgar Akberzadeh**, 2 Temmuz 2018 tarihinde Erdebil'deki iş yerinde gözaltına alındı ve Erdebil'de istihbarat biriminin kontrolündeki bir gözaltı merkezine gönderildi. **Rahim Gholami**, **Ali Vaseghi**, **Saeed Sadeghifar** ve **Mehdi Houshmand** adında farklı zamanlarda gözaltına alınan dört aktivist ile birlikte aynı hücrede tutuldu.

Kendisine daha önce gönderilen mahkeme çağrılarını dikkate almayan Mehdi Houshmand, polisin kendisini arayıp eğer teslim olmazsa onun yerine kardeşinin yakalanacağını söylemesinin ardından teslim oldu.

Hepsi ertesi gün Erdebil'de savcılığa çıkarıldı ve yakalanmaları ile ilgili haberlerin nasıl İran dışında medyada yayınlandığı konusunda sorgulandılar. İslam Ceza Hukuku'nun 498. Maddesi uyarınca "ulusal güvenliği bozmak amacıyla iki kişiden fazla üyeli grup kurmakla" suçlandıkları söylendi. Neden böyle bir suçlama ile karşı karşıya olduklarını sorduklarında, savcı onlara "Gerekçe daha sonra açıklanacak" dedi.

3 Temmuz 2018 tarihinde, Erdebil cezaevinde şiddet ve uyuşturucu suçlarından mahkûm olan kişilerin kaldığı koğuşlara nakledilerek kalabalık ve hijyenik olmayan koşullarda tutuldular. Beş aktivist ertesi gün başka bir gözaltı merkezine nakledildiler ve kefaletle serbest bırakıldıkları 10 Temmuz 2018 tarihine kadar orada kaldılar.

Mehdi Houshmand

İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELE

Uluslararası Af Örgütü'nün görüştüğü görgü şahitleri, Kaleybar şehrinde ve civarında yakalanan aktivistlerin güvenlik güçleri tarafından şiddete maruz kaldığını, kafa, sırt, göğüs ve midelerine copla, tahta sopalarla, tekme yumruklarla vurulduğunu ve üzerlerinde biber gazı ve elektroşok silahlar kullanıldığını aktardı.

Uluslararası Af Örgütü gözaltında tutulan, özellikle Kaleybar'daki gözaltı merkezine nakledilen aktivistlerle ilgili de ayrıntılı bilgiye ulaştı. Diğer gözaltı merkezlerinde tutulan kişilere yönelik muamele konusunda aynı düzeyde bilgi edinilemedi.

Edinilen bilgilere göre, Kaleybar'daki gözaltı merkezinde tutulan aktivistler, dayak, yere fırlatılma, saçlarından tutularak yerde sürüklenme, kelepçelerin bileklerde şişme, kesilme ya da morarmaya neden olacak şekilde sıkıca bağlanması gibi şiddet biçimlerine maruz bırakıldılar. Bazı aktivistler, cinsel organlarına vurulması ve pantolonlarının aşağı indirilmesi gibi cinsel şiddet biçimlerine maruz bırakıldılar. Gözaltında tutulan bazı kişilerin, kendilerinin ya da ailelerinin tırnaklarını çekmekle tehdit edildikleri ve hakaretlere maruz kaldıkları belirtildi. Görevlilerden biri gözaltında tutulan kişilere: "Sizden kurtulmak için kan paranızı ödeyip hepinizi tek tek öldüreceğim" dedi. Yakalama ya da gözaltı sırasında dayığa maruz kalan kişilerin çoğuna herhangi bir tedavi imkânı sağlanmadı. Aşırı kalabalık bir gözaltı merkezinde yeterli içme suyuna, yemeğe, temiz havaya ve hijyenik alanlara erişim imkânı olmadan tutuldular.

Azerbaycan Türk aktivist **Mortaza Parvin**, 4 Temmuz 2018 tarihinde, **Mohammad Azad**, **Ali Ruhbakhsh** ve **Hojat Fekri** adında üç diğer aktivist ile Ahar'dan Kaleybar'a giderken Devrim Muhafızları'nın istihbarat birimine bağlı sivil polisler tarafından yakalandılar. Alınan haberlere göre onlarca güvenlik görevlisi yolu kapatmış, onların gelmesini bekliyordu.

Görevlilerin Mortaza Pervin'i tekmeleklere ve başına ve vücudunun diğer yerlerine coplarla vurdıkları belirtildi. Görevlilerden birinin diğerlerine, özellikle beline ve midesine vurmalarını söylediği ifade edildi. Yakalanmasının ardından, Kaleybar'daki gözaltı merkezine götürülen Mortaza Pervin üç gün boyunca hücrede tutulduve hakkında herhangi bir suçlama olup olmadığını öğrenmeden 7 Temmuz 2018 tarihinde serbest bırakıldı. Pervin geçtiğimiz yedi yıl boyunca birçok defa keyfi bir şekilde yakalandı, gözaltına alındı, yargılandı ve cezaevine kondu.

From top left to bottom right: Morteza Parvin, Mostafa Parvin, Ali Rouhbakhsh, Tohid Amir Amini

Mortaza Pervin, kardeşi Mostafa Pervin ve aralarında Meysam Jolani ve Tohid Amir Amini'nin de olduğu başka birkaç aktivist, 2015 Kasım ayında bir futbol maçı sırasında üzerinde 'Abbas Lesani ve diğer Azerbaycan Türk mahkumları serbest bırakılmalıdır' yazan bir pankart tuttıkları için 'kamu düzenini bozmak' suçlamasıyla üç ay hapis ve 30 kırbaç cezasına mahkûm edildiler.

Gholam Gholizadeh

4 Temmuz 2018 tarihinde aktivist **Gholam Gholizadeh** Babek Kalesi'ne giderken Kalebar'da yakalandı ve Kalebar gözaltı merkezine götürüldü. Yakalama sırasında güvenlik güçleri tarafından şiddete maruz bırakıldı, göğsüne darbe aldı ve kelepçelerin fazla sıkılması nedeniyle bilekleri şişti. Maruz kaldığı şiddetin ardından kısmi felç geçiren Gulam Gulizadeh'in sağ gözünde kısmi görme kaybı oluştu.

Aldığı darbeler nedeniyle ilk gece gözaltı merkezinin sağlık gözetim odasında tutuldu ve daha sonra nakledildiği Urmiye Cezaevi'nde de herhangi bir tedavi imkânı sağlanmadı. 29 Temmuz 2018 tarihinde kefaletle serbest bırakıldı. Ne tür bir suçlama ile karşı karşıya olduğu hala belirsiz.

Gulam Gulizadeh Azerbaycan Türklerin haklarını savunmak amacıyla yaptığı barışçıl eylemlerden dolayı daha önce de birçok defa yakalanıp gözaltına alınmıştır.

Öğrenci ve aktivist **Mohammad Azad** 4 Temmuz 2018 tarihinde üç başka aktivist ile Kalebar'a girerken yakalandı. Herhangi bir yakalama emri olmaksızın güvenlik güçleri tarafından polis arabalarına binmemeleri durumunda zor kullanılacağı yönünde tehdit edildiler. Orada bulunan görgü şahitleri, güvenlik görevlilerin, herhangi bir direniş göstermemesine rağmen, Mohammad Azad'ı dövdüğünü ve üzerinde elektroşok silah kullandıklarını aktardı. Azad, sağ dizine aldığı darbe nedeniyle yürüme zorluğu yaşıyor ve gözaltında tutulduğu sırada bu konuda herhangi bir tedavi imkânı sağlanmadı. Alınan bilgilere göre gözaltında güvenlik güçleri tarafından düzenli olarak dayığa maruz bırakıldı. Ne ile suçlandığına dair herhangi bir bilgi verilmeden 7 Temmuz 2018 tarihinde serbest bırakıldı. Güvenlik güçleri tarafından maruz bırakıldığı işkence nedeniyle, dizinde yaşadığı ağrılara benzer fiziksel şikayetleri devam ediyor.

Mohammad Azad

ARKAPLAN

İran'da toplam nüfusun yaklaşık yüzde 25-30'unu oluşturan Azerbaycan Türkleri ülkedeki en büyük etnik gruptur. Azerbaycan Türkleri ağırlıklı olarak ülkenin kuzeyinde ve kuzeydoğusunda yaşıyorlar. Ülkedeki diğer etnik gruplar gibi Azerbaycan Türkleri de bu ayrımcılıklara o cümleden eğitim, istihdam, yeterli konut ve sosyal, kültürel ve dil haklarına erişimleri konusunda keyfi sınırlamalarla karşı karşıya bırakılıyor. İran'daki Azerbaycan Türkleri tarafından sıklıkla dile getirilen ihlallerden biri Türk dilinde serbest bir şekilde ve herhangi bir ayrımcılığa uğramadan özel ya da kamusal alanlarda eğitim ve öğretim, kullanma ve geliştirme konusunda kendilerine herhangi bir imkân sunulmamasıdır.

Azerbaycan Türk aktivistler, İranlı yetkililer tarafından yıldırma ve taciz, keyfi yakalama, gözaltı ve tutuklama, işkence ve kötü muamele gibi ihlallere maruz bırakılıyorlar. Bazıları adil olmayan yargılamalar sonucu hapis ya da kırbaç cezasına mahkûm ediliyorlar. Diğer azınlık hakları aktivistleri gibi, onlar da İran'ın istihbarat ve güvenlik güçleri tarafından 'yabancı unsurlar' olmakla, ülkeyi bölmeyi amaçlamakla ve İran'ın toprak bütünlüğünü ihlal etmekle itham ediliyorlar.

Bu raporda aktarılan vakaların yanısıra, çok sayıda Azerbaycanlı Türk aktivistler, İran'daki Azerbaycan Türklerin haklarını savundukları için taciz, keyfi tutuklama, işkence ve kötü muamele, adil olmayan yargılamalar ve hapis cezalarına maruz bırakılıyorlar. İran Azerbaycanlıların İnsan Hakları Derneği(AHRAZ) göre, aralarında üç yıl hapis cezasını yatmak üzere Evin Cezaevi'nde bulunan ve Güney Horasan eyaletinin Tabas şehrinde sürgüne gönderilmeyi bekleyen okullarda Türkçe eğitim hakkını savunan Siyamek Mirzay, ve dokuz yıl hapis cezasını yatmak üzere Tahran'ın kuzeydoğusunda Karaj şehrinin Rajayşehr Cezaevi'nde bulunan Azerbaycan Türklerinin kültürel ve siyasi hakları konusunda çalışan Yeni Gamoh partiyasının genel sekreteri Latif Hasani de bulunuyor.

ULUSLARARASI HUKUK VE STANDARTLAR

İfade özgürlüğü

İran'daki Azerbaycan Türkleri, düşüncelerini barışçıl bir şekilde toplanarak ve herhangi bir tacize, tehdide, şiddete ve suçlamaya maruz kalmadan ifade edebilmeliler. İran'ı da bağlayan uluslararası insan hakları hukukuna göre, ifade özgürlüğü hakkı, ayrımcılık, düşmanlık ve şiddete teşvik eden ulusal, ırksal ve dini nefreti savunmadığı sürece, kendi kültürünü yaşatmak ve kendi dillerinde eğitim ve öğretim hakkını aynı zamanda özerklik, bağımsızlık ve diğer siyasi taleplerini barışçıl bir şekilde savunma hakkını da sahiptirler.

Etnik azınlık hakları

İran'ın da taraf olduğu, Her Türlü İrk Ayrımcılığının Tasfiye Edilmesine Yönelik Uluslararası Sözleşme, taraf devletlere kişilerin hak ve özgürlüklerden yararlanılmasını ortadan kaldırmak veya zayıflatmak amacına ya da etkisine yönelik, ırk, renk, soy ya da ulusal veya etnik kökene dayalı her türlü ayırım, dışlama, kısıtlama ve tercihi önlemesi, yasaklaması ve ortadan kaldırması için çeşitli yükümlülükler getirmektedir. İran'ın taraf olduğu Medeni ve Siyasi Haklara ilişkin Uluslararası Sözleşme'nin 27. maddesine göre etnik, dini ve dilsel azınlıkların, kültürel haklarını kullanmaları, kendi dinlerinin gerektirdiği şekilde ibadet etmeleri veya kendi dillerini kullanma hakları engellenmez.

Keyfi gözaltı

Medeni ve Siyasi Haklara ilişkin Uluslararası Sözleşme'nin 9. maddesinin birinci paragrafına göre hiç kimse keyfi tutuklama ya da gözaltına tabi tutulamaz. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi'nin özgürlükten keyfi bir şekilde alıkonulma vakalarını araştırması için oluşturduğu Keyfi tutuklamalar çalışma grubu, temel insan hakları belgelerine dayanarak beş keyfi tutuklama kategorisi oluşturdu: (1) keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakmak için herhangi bir yasal dayanağın olmadığı durumlar; (2) özgürlükten yoksun bırakma, ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü gibi İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Medeni ve Siyasi Haklara ilişkin Uluslararası Sözleşme altında güvence altına alınan hakların ve özgürlüklerin kullanılması sonucunda ortaya çıkan durumlar; (3) söz konusu devletler tarafından kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde ve diğer ilgili uluslararası belgelerde ortaya konan adil yargılama hakkına ilişkin uluslararası normların tamamen veya kısmen ihlal edilmesi durumunun özgürlükten yoksun bırakmaya keyfilik kazandıracak kadar ağır olmadığı durumlar; (4) sığınmacıların, göçmenlerin veya mültecilerin itiraz ve tahliye yolu olmadan uzun süreli idari gözaltı uygulamasına maruz bırakıldıkları durumlar ve (5) özgürlükten yoksun bırakma halininin, doğuştan gelen özellikler, milliyet, etnik köken ve dile dayalı ayrımcılık nedeniyle yapılması ile uluslararası hukuku ihlal ettiği durumlar.

Uluslararası Af Örgütü, tarihlerini, kültürlerini ve dillerini kutlamak için bir araya gelen yani etnik ve dilsel azınlık olarak toplanma özgürlüğü haklarını barışçıl bir şekilde kullanan Azerbaycan Türklerin yakalanması ve gözaltına alınmasını 2. ve 5. kategoriler uyarınca keyfi yakalanma olarak değerlendirmektedir.

İşkence ve kötü muamele

Gözaltında ya da yetkililerin gözetiminde bulunan ve görevlilere ya da gözaltında tutulan diğer kişilere yönelik herhangi bir tehlike arz etmeyen kişilere karşı kullanılan her türlü güç, mutlak işkence ve diğer zalimane, onur kırıcı ve aşağılayıcı kötü muamele yasağının ve aynı zamanda İran'ın taraf olduğu ve uymakla yükümlü olduğu Medeni ve Siyasi Haklara ilişkin Uluslararası Sözleşme'nin (ICCPR) ihlali anlamına gelmektedir. ICCPR, İran'ı özgürlüğünden mahrum bırakılan herkese insanlıkla bağdaşacak şekilde ve insana saygıyla muamelede bulunmakla yükümlü kılmaktadır. Bunların yerine getirilmemesi de zalimane, onur kırıcı ve aşağılayıcı muamele ya da cezalandırma olarak sayılmaktadır.

Kırbaç gibi bedene yönelik cezalar, uluslararası insan hakları hukuku uyarınca işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı cezalandırma olup mutlak bir şekilde yasaklanmıştır.